

Heidi Taikina-aho

**OULUJOEN VESISTÖALUEEN LUONTO- JA KALASTUSMATKAILUYRITYS-
TEN KEHITTÄMISMAHDOLLISUUDET**

OULUJOEN VESISTÖALUEEN LUONTO- JA KALASTUSMATKAILUYRITYS- TEN KEHITTÄMISMAHDOLLISUUDET

Heidi Taikina-aho
Opinnäytetyö
Kevät 2022
Maaseutuelinkeinojen tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Maaseutuelinkeinojen tutkinto-ohjelma

Tekijä: Heidi Taikina-aho

Opinnäytetyön nimi: Oulujoen vesistöalueen luonto- ja kalastusmatkailuyritysten kehittämismahdollisuudet

Työn ohjaaja: Pekka Kokkonen

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Kevät 2022

Sivumäärä: 29 + 4 liitettä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Oulujoen vesistöalueen luonto- ja kalastusmatkailuyritysten kehittämismyönteisyyttä ja -mahdollisuuksia. Työn toimeksiantajana toimi Oulun Yliopisto. Tutkimus oli osa ARVOVESI-hankkeen luontomatkailu ja virkistyskäyttö -alatyöryhmän kokonaisuutta. Tavoitteena oli kerätä luonto- ja kalastusmatkailupalveluita tarjoavilta yrittäjiltä tietoa heidän kiinnostuksestaan ja kokemistaan mahdollisuuksista kehittää toimintaansa sekä heidän mielipiteitään Oulujoen vesistöalueen nykytilasta ja sen kehittämistarpeista.

Opinnäytetyössä toteutettiin laadullinen tutkimus. Materiaali kerättiin suorittamalla kyselytutkimus 95:lle luonto- ja kalastusmatkailuyrittäjälle sekä teemahaastattelu kahdelle kalastusmatkailuyrittäjälle. Kyselytutkimus suoritettiin Webropol-kyselyohjelmalla ja teemahaastattelut videohaastatteluna Teams-sovelluksella. Kyselytutkimuksen ja teemahaastattelun kysymykset olivat puolistrukturoituja. Näkökulmana kysymysten laidinnassa oli luonto- ja kalastusmatkailupalveluiden sekä vesistön tilan kehittäminen Oulujoen vesistöalueella.

Tuloksista kävi ilmi, että vesistöalueella toimivilla luonto- ja kalastusmatkailuyrityksillä oli tahtoa kehittää toimintaansa. Osalla yrittäjistä kehittämistoimet olivat pitkälle suunniteltuja ja toteuttamista vaille. Kehittämistoimien toteuttamisen tueksi yrittäjät kokivat tarvitsevansa eniten yritys- tai hanketukia. Oulujoen vesistöalueen mahdollisuuksina koettiin alueen ja vesistön historia, puhtaus, laaja palvelutarjonta ja kalatiet. Lisääntyvä teollisuus, vesien likaantuminen ja kalakantojen tila nähtiin uhkatekijöinä vesistölle ja sen äärellä toteutettaville palveluille. Konkreettisena kehittämistoinena vesistölle sekä luonto- ja kalastusmatkailulle nähtiin kalateiden rakentaminen ja sen kautta luonnollisen vaelluskalakierron palauttaminen Oulujokeen sekä yksityiskalastuksen muotojen rajoittaminen ja välikokopyynti.

Toimeksiantaja voi käyttää tuloksia ja kerättyä aineistoa Oulujokivision tuottamisessa sekä tulevien luontomatkailun hankkeiden ja kehittämistoimien pohjatietona. Opinnäytetyön viitekehyksessä käsitellään yleisesti Oulujoen vesistöaluetta sekä luonto- ja kalastusmatkailua alueella.

Asiasanat: Oulujoki, luontomatkailu, kalastusmatkailu

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Agricultural and Rural Industries

Author: Heidi Taikina-aho

Title of thesis: Development Possibilities of Nature and Fishing Tourism Entrepreneurs at Oulujoki Area

Supervisor: Pekka Kokkonen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2022

Number of pages: 29 + 4 appendices

The aim of the thesis was to gather information from nature and fishing tourism entrepreneurs at Oulujoki area about their interests and opportunities to develop their business. The purpose was also to ask entrepreneurs' opinions about the current situation of Oulujoki area and development needs so that the area would serve their needs in their operational environment. The thesis was commissioned by University of Oulu.

The material was collected by carrying out a survey for nature and fishing tourism entrepreneurs at Oulujoki area and by interviewing two fishing tourism entrepreneurs from another area than Oulujoki so that they could give a benchmarking point of view. The survey was conducted by using Webropol survey tool in March 2022 and it was sent to 95 nature and fishing tourism entrepreneurs at Oulujoki area. The interviews were conducted as video interviews.

According to results, the entrepreneurs of Oulujoki area were willing to develop their business. Their biggest need was for financial support so that they could carry out the development. Entrepreneurs saw possibilities of Oulujoki area in history, clean environment and water, wide range of services and fish passing ways. As a concrete development measure considering Oulujoki entrepreneurs saw building fish passing ways so that the migratory fishes could return back to their natural living environment.

Keywords: Oulujoki, nature tourism, fishing tourism

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KEHITTÄMISTEHTÄVÄN KUVAUS	7
3	OULUJOEN VESISTÖALUE	8
3.1	Historia	9
3.2	Nykyhetki.....	10
4	LUONTO- JA KALASTUSMATKAILU OULUJOEN VESISTÖALUEELLA.....	13
5	AINEISTOT JA MENETELMÄT	15
6	TULOKSET.....	16
6.1	Kyselyyn vastanneiden ja haastateltavien taustatiedot.....	16
6.2	Vesistömatkailupalveluiden kehittäminen	16
6.3	Mahdollisuudet ja uhat	20
6.4	Yritysyhteistyö	21
6.5	Kalastusmatkailutuotteen paketointi ja talvikalastuksen tuotteistaminen	23
6.6	Digitaalisuus ja tuotteiden helppo saatavuus.....	25
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	27
8	POHDINTA	28
	LÄHTEET.....	29
	LIITTEET	30

1 JOHDANTO

Oulujoen vesistöalue virtaa kahdeksan kunnan ja kolmen kaupungin mailla. Vesistö mahdollistaa monelle elinkeinon ja sen äärelle on muodostunut laaja kirjo erilaisia luonto- ja kalastusmatkailupalveluita tarjoavia yrityksiä. Vesistön tila, niin veden laatutekijöitä kuin pinnanalaista elämää ajatellen, on ratkaisevaa näiden yritysten toiminnan onnistumisen, kehittymisen ja jatkuvuuden kannalta. Vesistön kestävä tulevaisuus edistää muun muassa elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä.

ARVOVESI-hankkeessa päätavoitteena on tuottaa Oulujoen vesistöalueen vesistövisio 2035. Sen tarkoituksena on sovittaa yhteen vesienhoidon, vesivoiman, kalatalouden, alueiden käytön ja elinkeinoelämän tavoitteet vesistön alueella. Hankkeen luontomatkailu ja virkistyskäyttö -alatyöryhmä kartoittaa vesistöihin kytkeytyvän luontomatkailun keskeisimpiä alueita sekä niiden kehittämistarpeita, selvittää kalastusmatkailun kehittämismahdollisuuksia ja paikallisten toimijoiden mahdollisuuksia kehittää ja ylläpitää paikallisia luontovirkistyskohteita sekä tuotteistaa ja markkinoida paikallista kulttuuria. (Oulujokivisio 2022.)

Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä toimeksiantajalle tietoa Oulujoen vesistöalueen luonto- ja kalastusmatkailuyritysten kehittämismyönteisyydestä ja -mahdollisuuksista ja yrittäjien mielipiteitä Oulujoen vesistöalueen nykytilasta ja sen kehittämistarpeista. Tarkoituksena oli saada myös esimerkkejä siitä, millaisia konkreettisia kehittämistoimia tarvittaisiin, jotta vesistöalue palvelisi parhaiten yritysten tarpeita niiden toimintaympäristönä.

2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN KUVAUS

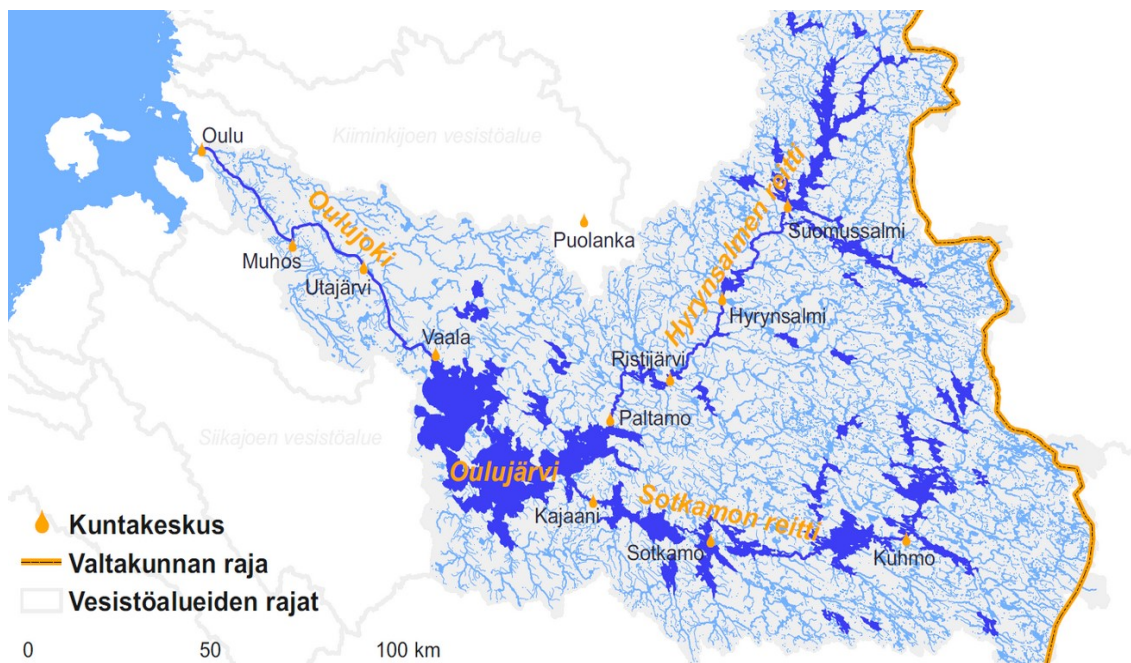
Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä toimeksiantajalle aineistoa Oulujoen vesistöalueella toimivien luonto- ja kalastusmatkailuyritysten kehittämismyönteisyydestä ja -mahdollisuuksista hankkeessa tuotettavaa Oulujokivisiota sekä tulevia luontomatkailun hankkeita ja kehittämistoimia varten. Aineiston keräys suoritettiin Webropol-kyselyohjelmalla ja teemahaastatteluilla videoyhteydellä keväällä 2022. Kyselystä ja teemahaastatteluista saadun materiaalin lisäksi opinnäytetyön raportissa on käsitelty yleisesti Oulujoen vesistöaluetta ja sen äärellä olevia luonto- ja kalastusmatkailupalveluita.

Työn toimeksiantajana toimi Oulun Yliopisto, joka on ARVOVESI-hankkeen päätoteuttaja. Oulun Yliopisto on kansainvälisesti toimiva tiedeyliopisto, joka tuottaa uutta tieteellistä tietoa ja siihen perustuvia ratkaisuja. Oulun Yliopisto on perustettu vuonna 1958 ja se on yksi Suomen suurimmista ja monitieteisimmistä yliopistoista. (Oulun Yliopisto 2022.)

3 OULUJOEN VESISTÖALUE

Oulujoen vesistöalue on Suomen viidenneksi suurin vesistöalue Vuoksen, Kemijoen, Kymijoen ja Kokemäenjoen vesistöalueiden jälkeen. Sen kokonaispinta-ala on 22 840 km², josta pieni osa sijaitsee rajan takana. Se virtaa Suomen vyötäröllä yhdistäen kaksi maakuntaa, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun, toisiinsa. Vetensä se saa pääosin Kainuusta. Vesistö kulkee Oulun, Muhoksen, Utajärven, Vaalan, Sotkamon, Paltamon, Ristijärven, Hyrynsalmen, Suomussalmen, Kajaanin ja Kuhmon kuntien kautta. Sen voidaan ajatella jakautuvan neljään vyöhykkeeseen: Hyrynsalmen ja Sotkamon reitit ovat latvavesinä, Oulujärvi keskellä ja Oulujoki laskuväylänä. (Oulujoen reitti ry 2022; Saarivirta 1954, 7.)

Oulujoki on Oulujoen vesistön alin osa. Suomen neljänneksi suurimman järven, Oulujärven, kohdalla vesistö jakautuu kahteen osaan. Oulujärvelle vedet tuovat Hyrynsalmen ja Sotkamon vesireitit sekä muutama pienempi joki. Oulujärvestä vedet virtaavat Vaalankurkun kautta Oulujokeen, josta laskevat lopulta Oulun kaupungin poikki Perämereen. (Kuvio 1.) Oulujokeen laskee lisäksi neljä isompaa sivujokea: Kutu-, Utos-, Muhos- ja Sanginjoki. (Vaalan kunta 2020.)

KUVIO 1. Oulujoen vesistöalue kartalla (Oulujokivisio 2022.)

3.1 Historia

Luonnontilainen Oulujoki oli tunnettu koskistaan. Kuuluisin oli Pyhäkoski, jonka 56 metrin korkuinen pudotus jatkui 17 kilometrin matkalla. Se on ollut aikanaan Suomen korkein ja pisin koski. Oulujoen ylimmäinen koskijakso, Niskakoski, oli 31 metrin korkuinen 9 kilometrin matkalla. Se jakautui seitsemään erilliskoskeen, jotka olivat Kauko, Jylhämä, Siitari, Oterma, Pyterä, Kovera ja Nuojua. (Vaalán kunta 2020.)

Oulujoen vesistöllä on merkityksellinen historia vanhana tervareittinä ja lohijokena. Vesistön tervakulttuuri oli ainutlaatuinen. Isoja tervamääriä kuljetettiin satoja kilometrejä alas suurten koskien reittiä. Keskeinen väline tervan kuljetukseen oli tervavene, jota kutsuttiin myös paltamoksi. Tervaveeneet saattoivat olla parhaimmillaan 16 metrin mittaisia ja niillä kuljetettiin jopa 4–5 tonnin kuormia tervaa. Jotta tervaa saatiin kuljetettua enemmän ja suuremmilla veneillä, koskia perattiin ja rakennettiin laskuväyliä ja vetomöljiä. Muissakin Suomen vesistöissä kuljetettiin tervaa, mutta ei yhtä suurina määrinä kuin Oulujossa. Oulujoen vesistön tervankuljetuksen tunnusmerkkinä ovat olleet nimenomaan tervaveeneet, kun muualla Suomessa tervaa kuljetettiin enimmäkseen lautoilla. Tervan kuljetus hurjia koskia pitkin synnytti myös oman matkailukulttuurinsa koskenlaskun ympärille. Oulujolle matkustettiin kokemaan koskenlasku Suomen tärkeimmän matkailureitin kautta. Reitti kulki Imatralta Punkaharjun, Savonlinnan, Puijon, Kolin ja Vuokatin kautta päätepisteensä Oulujoki. Useat olivat sitä mieltä, että Oulujoen koskenlasku oli parasta, mitä Suomella oli matkailijalle tarjota. Niskakosken lasku oli hurja kokemus, mutta ei päihittänyt hurjuudessaan tuolloin Suomen korkeimman ja pisimmän Pyhäkosken laskua. (Oulujoen reitti ry 2022.)

Oulujoki oli myös tunnettu lohestaan. Se muodosti aikanaan hyvin tärkeän vaelluskalojen lisääntymisalueen. Kalastusmatkailu oli 1920-luvun molemmin puolin huipussaan, minkä jälkeen parantuneet kulkuyhteydet mahdollistivat matkailijoiden siirtymisen kokemaan pohjoisempia kalavesiä. (Vaalán kunta 2020.)

Oulujoen lohi oli kuuluisa herkku, jota pidettiin suurella arvossa muun muassa Pietarin ja Tukholman hoveissa. Lohen urheilukalastus oli tunnettua kaukana Euroopassa, ja varsinkin Niskakoski oli yhden parhaimman lohikosken maineessa. Matkailijat tulivat pitkienkin etäisyyksien ja vaivalloisten kulkuyhteyksien takaa päästäkseen kalastamaan Oulujolle. Melkein kaksikymmenkilomet-

rinen lohensoutu kuohuvassa Pyhäkoskessa oli kokemuksena ainutlaatuinen. Niin kutsuttu ryöstökäly kalastus meressä ja joella uiton ja kasvavan teollisuuden mukana romahdutti lohien määrän alkuperäiseen verrattuna jo ennen kuin jokea ehdittiin rakentaa. (Oulujoen reitti ry 2022.)

Oulujoen valjastamista vesivoimalakäyttöön suunniteltiin jo 1930-luvulla voimakkaasti. Sodat hidastivat suunnitelmien toteutumista hieman. Sotien jälkeen voimalat nousivat entistä tarpeellisimmiksi, kun Suomi menetti alueluovutusten mukana kolmasosan rakennetusta vesivoimastaan. Jokivarren elämä kokikin sotien jälkeen suuren mullistuksen. Oulun kaupunki rakensi Oulujoen suulle Merikosken voimalan 1948. Voimalaitoksen rakentaminen pysäytti tuolloin merilohien nousemisen Oulujokeen kokonaan. Patoihin rakennetut kalahissit eivät toimineet toivotulla tavalla, ja tuolloin Oulujoen oma lohikanta kuoli sukupuuttoon sen seurauksena. (Oulujoen reitti ry 2022.)

Vuonna 1949 padottiin suuri Pyhäkoski. Sen jälkeen rakennettiin Jylhämän voimala Oulujärven luusuaan, josta alkoi Oulujärven säännöstely. Seuraavaksi padottiin Muhoksella sijaitseva Pälli, Vaalassa Nuojua ja Pyhäkosken alainen Montankoski. Viimeiseksi rakennettiin Utajärvellä sijaitsevat Utasen voimala ja Ala-Utoksen minivoimala. (Suomen Luonnonsuojeluliitto 2022.)

3.2 Nykyhetki

Nykyään Oulujoki on joidenkin arvioiden mukaan maailman rakennetuin joki. Entisajan koskien kuohunnasta ei ole enää paljoakaan jäljellä, sillä voimalaitosrakentaminen on muuttanut luontaisen joen täysin. Oulujoen vesistöissä on kaikkiaan 18 vesivoimalaa. Niistä kahdeksan sijaitsee Oulujokeen ja loput Hyrynsalmen ja Sotkamon reiteillä. (Kuvio 2.) Vapaita, rakentamattomia vesistöjä on vielä latvavesistöissä, kuten Kuhmosta ylöspäin mentäessä Lentuankoski, Kaarnekoski, Pajakkakoski ja Saarikoski. Hyrynsalmen reitillä vapaina koskineen virtaavat Perankajoki ja Hossanjoki. (Oulujoen reitti ry 2022.)

Omistajat: Oulun kaupunki (liila), Fortum (punainen), Kainuun Voima Oy (keltainen), UPM (vihreä), E.ON (sininen).

KUVIO 2. Oulujoen voimalaitokset (Oulujoen reitti ry 2022.)

Voimalaitosrakentamisen myötä muuttuneita ja hävinneitä Oulujoen luontaisia kalakantoja on korvattu niin kutsutuilla velvoiteistutuksilla. Vuonna 2003 valmistui Merikosken voimalaitoksen ohittava kalatie, jonka tarkoitus oli mahdollistaa lohien nousu Oulujoesta lähes 40 kilometrin matkan Muhoksen voimalaitokselle tai Sangin- tai Muhosjokeen. (Vaalan kunta 2020.)

Merikosken kalatie on tällä hetkellä Oulujoen ainoa. Sen ongelmana on, ettei siinä ole ympärivuotista virtaamaa eikä se siten voi toimia luonnonmukaisten kalateiden tavoin poikastuotantoalueena. Siitä nouseva lohi on niin kutsuttua Monttan kantaa, joka on sekoitus eri jokien kantoja sisältäen hivenen myös alkuperäistä Oulujoen lohikantaa. Kalannousu on valvonnan alla ja yksittäisiä kaloja nousee satunnaisesti Monttaan saakka. (Suomen Luonnonsuojeluliitto 2022.)

Oulujoen suistoon kuuluvat myös Hupisaarten purot, jotka sijaitsevat Merikosken liepeillä. Oulun kaupunki on yhdessä Luonnonvarakeskuksen kanssa kunnostanut ja vesittänyt puroja taimenen lisääntymis- ja elinalueeksi vuosina 2017–2018. Purot päättyvät vanhan voimalan patoon, josta kalat eivät kuitenkaan nouse padon yläpuolelle. (Suomen Luonnonsuojeluliitto 2022.)

Oulun kaupungilla on tahtoa ennallistaa Merikoski. Kaupunginhallitus on hyväksynyt valtuuston aloitteen, jossa tarkoituksena on selvittää Merikosken kuivan uoman vesittämismahdollisuutta ympärivuotisesti ja sen hyödyntämistä vaelluskalojen kutu- ja poikastuotantoalueena ja virkistystoiminnassa. Merikosken palautus merkitsisi aloitetta merivaelluksen vaelluskalan palauttamiselle Oulujokeen, kun jokisuulle pääsisi muodostumaan lisääntymis- ja poikastuotantoalueita. Näin syntyisi mahdollisesti uusia oululaisen lohen ja taimenen sukupolvia, jotka olisivat täysin luonnonkierron läpikäynyttä geenimateriaalia. Lisäksi Merikosken voimalapadosta luopuminen merkitsisi myös uutta kaupunkitilaa ja veneyhteyden mahdollisuutta Muhokselle asti. (Suomen Luonnonsuojeluliitto 2022.)

4 LUONTO- JA KALASTUSMATKAILU OULUJOEN VESISTÖALUEELLA

Luontomatkailuksi kutsutaan matkailua, jonka vetovoimaisuus ja aktiviteetit perustuvat luontoympäristöön ja siellä toteutettavaan toimintaan. Luontomatkailu on yksi maamme merkittävimmistä matkailun muodoista. Siinä nähdään paljon potentiaalia. Matkanjärjestäjät valitsivat Suomen maailman parhaaksi luontomatkakohteeksi vuonna 2019. Vetovoimaisimmat luontotyypit matkailun kannalta ovat mahdollisimman luonnollisia ja muokkaamattomia alueita, joissa on helppoa kulkea ja harrastaa. Infrastruktuurin monipuolisuuden ansiosta Suomen luonnossa on mahdollisuuksia harrastaa erilaisia aktiviteetteja eri vuodenaikoina ja yhdistää luonto myös osaksi hyvinvointimatkailua. (Lab Open 2020.)

Kalastusmatkailu on matkustamista ja viipymistä vakituisen asuinpaikkakunnan ulkopuolella kalastuksen harrastamisen ja siihen liittyvän virkistyksen vuoksi. Kalastusmatkailijan motiivi matkalle on kalastus. Matkailukalastajan matkan motiivina on matkailu, ja matkailukalastaja harrastaa kalastusta muun lomailunsa ohessa. Esimerkiksi työmatkan ohessa tai sen aikana tehdyt kalaretket voidaan lukea matkailukalastukseen. (Laamanen & Myllylä 2004, 14.)

Kalastusmatkailulla on taloudellinen merkitys, joka kohdentuu Suomen matkailuelinkeinojen kannalta edullisesti. Kalastusmatkailun avulla matkailusesonkia voidaan merkittävästi aikaistaa keväällä ja jatkaa syksyllä. Useat kalastusmatkailuyritykset sijaitsevat alueilla, joissa niistä saatava taloudellinen hyöty voi olla hyvin merkittävä muiden elinkeinojen rinnalla. Kalastusmatkailun kehittämisen ohessa Suomeen on saatu uutta elinkeinotoimintaa, kuten esimerkiksi kalastusohjelmalveluyrittäjät. (Laamanen & Myllylä 2004, 8.)

Oulujoen vesistöalueella on runsaasti erilaisia luonto- ja kalastusmatkailupalveluyrityksiä, jotka tarjoavat monenlaisia aktiviteetti- ja majoitusmahdollisuuksia vesistön äärellä. Yrittäjät hyödyntävät vesistöä ja sen ympäristöä useaan eri käyttötarkoitukseen toiminnassaan. Oulun kaupungin yrittäjien palvelutarjonnassa ovat esimerkiksi kalastusretket, saunalauttapalvelut, risteilyt, erilaiset safaripalvelut, majoitus- ja ravintolapalvelut, melontaretket ja välinevuokraukset. Muhoksen kunnan yrittäjät tarjoavat majoitus- ja ravitsemuspalveluita, sauna- ja kokoustilapalveluita, leirintämahdollisuuksia ja välinevuokrausta. Utajärven kunnassa on saatavilla kalastusretkeilypalveluita sekä rantasauna- ja välinevuokrausta. Vaalan kunnassa tarjolla on majoitusmahdollisuuksia, kalastusretkiä, melontaopastusta, välinevuokrausta, suppailua ja moottorikelkkailua. Kajaanin kaupungissa on

majoitusta vesistön äärellä, opastettua melontaa, välinevuokrausta, risteilyjä sekä retkiluistelua ja hiihtolatuja jäällä. Sotkamon kunnasta löytyy erilaisia safarimahdollisuuksia, risteilyjä ja elämysmajoitusmahdollisuuksia igluissa vesistön tuntumassa. Kuhmon kaupungissa puolestaan tarjolla on erilaisia opastettuja retkipalveluita kalastus- ja melontaretkistä tervaveneretkeilyyn, safaripalveluita, rantasauna- ja välinevuokrausta sekä koskiuintia. Paltamossa on saatavilla mökkimajoituspalveluita rantamaisemissa, melontakursseja, jääratapalveluita, kalastuspalveluita sekä välinevuokrausta. Ristijärvellä on rantasauna- ja mökkivuokrausta, välinevuokrausta ja kalastusmatkailupalveluita. Hyrynsalmelta löytyvät opastetut retki- ja kalastuspalvelut, melontamahdollisuus sekä vene-, rantasauna- ja välinevuokrausta. Suomussalmen kunnan yrittäjät tarjoavat opastettuja kanootti- ja kalastusretkiä, majoitusta, risteilyjä sekä rantasaunan ja välineiden vuokrausta. Puolangan alueella on mahdollista kokea melontaretkiä sekä vuokrata erilaisiin vesiaktiviteetteihin soveltuvia välineitä SUP-laudoista vesijetteihin.

5 AINEISTOT JA MENETELMÄT

Opinnäytetyössä tutkimusmenetelmänä oli laadullinen tutkimus. Tutkimuksessa toteutettiin puolistrukturoitu kysely Oulujoen vesistöalueen yhdeksällekympenelleviidelle (95) luonto- ja kalastusmatkailuyrittäjille ja teemahaastattelu kahdelle (2) kalastusmatkailuyrittäjälle. Kyselyn kohderyhmänä olivat ARVOVESI-hankealueen kunnissa toimivat luonto- ja kalastusmatkailuyrittäjät, jotka kartoitettiin kuntien elinkeino- ja matkailuvastaavien avulla. Hankealueen kuntiin kuuluvat Oulu, Muhos, Utajärvi, Vaala, Kajaani, Sotkamo, Kuhmo, Paltamo, Ristijärvi, Hyrynsalmi ja Puolanka. Vastauksia kyselyyn tuli viisitoista (15) kappaletta. Kysely lähetettiin vastaajille sähköisesti ja siihen oli mahdollista vastata kahden viikon ajan. (Liitteet 2 ja 3).

Toimeksiantaja valitsi teemahaastatteluun pyydettyvät kalastusmatkailuyrittäjät. Haastattelun keskusteluteemat lähetettiin yrittäjille ennen haastattelua. (Liite 4).

Kyselyn ja teemahaastattelun kysymysten muotoilussa näkökulmana oli Oulujoen vesistöalueen luonto- ja kalastusmatkailuyrittäjien näkemykset oman toimintansa kehittämistä ja siihen liittyvistä mahdollisuuksista vesistön alueella sekä vesistön tilasta ja sen kehittämistarpeista. Kyselystä ja haastatteluista oli tarkoitus saada aineistoa ARVOVESI-hankkeessa tuotettavaa Oulujokivisiota sekä tulevia luontomatkailun hankkeita ja kehittämistoimia varten. Kyselyn kysymykset jaoteltiin yritysten taustatietoihin, niiden palveluiden kehittämiseen, yritys yhteistyöhön ja koettuihin mahdollisuuksiin ja uhkiin. Teemahaastattelun kysymykset jaoteltiin vesistömatkailupalveluiden kehittämiseen Oulujoen vesistöalueella, mahdollisuuksiin ja uhkiin, yritys yhteistyöhön, kalastusmatkailutuotteen paketoimiseen ja tuotteistamiseen sekä digitaalisuuteen. Kysely toteutettiin Webropol-kyselyohjelmalla ja teemahaastattelut videohaastatteluina. Haastatellut yrittäjät eivät tuota kalastusmatkailupalveluita Oulujoen vesistöalueella.

6 TULOKSET

Kyselyn vastausprosentti oli 16 %. Tuloksissa esitellään kyselyn ja haastatteluiden tulokset yhdistettynä keskenään samoihin teemoihin.

6.1 Kyselyyn vastanneiden ja haastateltavien taustatiedot

Kyselyyn vastasi viisitoista (n=15) yrittäjää. Kyselyn toteutusajankohtana (kevät 2022) vastaajista kymmenellä oli yksityisyrittäjä, kahdella perheyrittäjä ja kolmella usean yrittäjän omistama yhtiö. Vastaajista kaksitoista oli miehiä ja kolme naisia. Tärkeimmiksi yritysten tuottamiksi palveluiksi kuvailtiin erilaiset majoituspalvelut, ravintolapalvelut, risteilypalvelut, retkeilypalvelut, kalaopaspalvelut ja ohjelmapalvelut.

Yrityksen tärkeimmiksi asiakkaiksi kuvailtiin kotimaiset ja ulkomaiset matkailijat, yritykset ja yhteisöt, perhejuhlien järjestäjät, kalastajat, melojat ja kalustovuokraajat. Yrittäjien mielestä asiakas halusi heidän yrityksensä palveluilta eniten elämyksiä, asiantuntevaa opastusta, rauhallisuutta, laadukasta majoituspalvelua sekä luonnon läheisyyttä ja maaseudun rauhaa. Kymmenen vastaajayrityksen toiminta oli ympärivuotista.

Yritykset käyttivät markkinointikanavinaan omia verkkosivuja, sosiaalista mediaa, majoitussivustoja, yhteismarkkinointia, lehti-ilmoituksia, esitteitä, sähköposti- ja puhelinmarkkinointia sekä suusta suuhun -markkinointia. Yksitoista koki palveluidensa olevan digitaalisesti helposti löydettävissä ja ostettavissa.

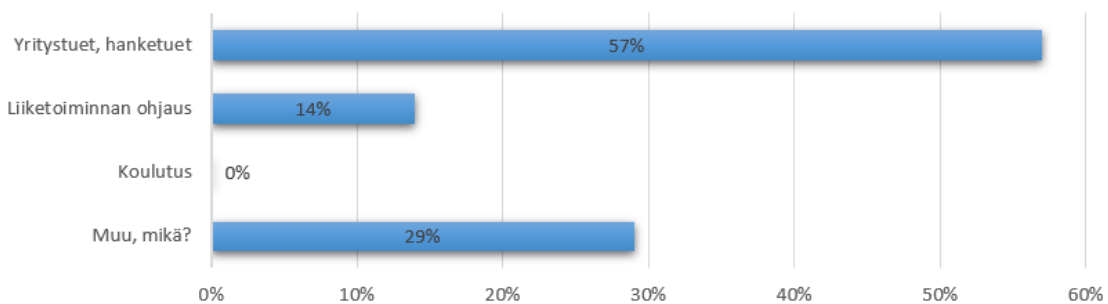
Haastateltuja kalastusmatkailuyrittäjiä oli kaksi (2) kappaletta. Molemmat yrittäjät tarjosivat haastattelun toteutumisaikana (kevät 2022) opastettuja kalastusmatkailupalveluita muualla kuin Oulujoen vesistön alueella.

6.2 Vesistömatkailupalveluiden kehittäminen

Kyselyyn vastanneista yrittäjistä suurin osa (n=12) oli suunnitellut vesistöön liittyvän matkailutoimintansa kehittämistä tulevaisuudessa. Suurin osa vastaajista (n=11) halusi kehittää yrityksensä

toimintaa asiakkaiden lisäämiseksi, lisäksi haluttiin palvella asiakkaita paremmin ja lisätä monipuolisuutta yrityksen palveluntarjontaan. Kehittämistoimenpiteiksi oli suunniteltu olemassa olevien palveluiden parantamista, palveluntarjonnan kasvattamista, markkinoinnin lisäämistä, kaluston ja välineistön lisäämistä sekä yhteistyön lisäämistä. Vastaajat kokivat tarvitsevansa eniten palveluidensa kehittämiseen yritys- ja hanketukia (n=8), lisäksi tarvittiin liiketoiminnan ohjausta, lupaprosessien nopeuttamista ja infran parantamista (kuvio 3). Vastaajista yhdeksän oli ollut aiemmin mukana muussa matkailupalveluiden kehittämishankkeessa. Heistä kuusi koki aiemmissa hankkeissa mukanaolon hyödyllisiksi. Vastaajat kokivat tarvitsevansa markkinointi- ja ensiapukoulutusta, jotta yritysten tarjoamien palveluiden turvallisuuskokemus vahvistuisi.

Millaista tukea tai millaisia resursseja tarvitsisit, jotta yrityksesi vesistömatkailupalveluiden kehittäminen olisi mahdollista?

KUVIO 3. Yritystoiminnan kehittämiseen tarvittut resurssit (n=14)

Haastatteluissa kysyttiin haastateltavien mielipiteitä vesistömatkailupalveluiden kehittämisestä Oulujoen alueella. Matkailun tilaa alueella kuvailtiin tällä hetkellä enimmäkseen sosiaaliseksi ja virkistysmatkailuksi. Kalastusmatkailun puitteet olivat haastateltavien mielestä olleet parhaimmillaan silloin, kun vesistöalueella oli vielä luontainen vaelluskalakanta ennen voimalaitoksia.

Kalastusmatkailupuitteet silloin on ollut vaelluskalat normaalisti liikkunut ja lisääntynyt niin sehän on ollut huikea (Kalastusmatkailuyrittäjä 1).

Haastateltavat korostivat, että vesistömatkailupalveluiden kehittämisestä puhuttaessa kaiken lähtökohdaksi on kalastusmatkailu. Kalastusmatkailijoiden mukana syntyy kysyntää ja tarvetta myös muille palveluille, kuten majoitus- ja ruokapalveluille. Nähtiin esimerkiksi, että Oulun alueella itsessään olisi potentiaalia toimia perhematkailun Mekkana tarjoten vesistön lisäksi laajasti muita palveluita, joita Oulussa olisi saatavilla jo valmiiksi.

Haastateltavat kuvailivat, miten joen käyttötarkoitus on muuttunut voimalaitosrakentamisen myötä ja kuinka se on tuhonnut laajasti joen käyttömahdollisuuksia. Heidän mielestään vesistön osittainen ennallistaminen olisi tärkeä toimenpide.

Sehän on niin valtavasti muuttunut se joen käyttötarkoitus voimalaitosrakentamisen myötä ja se on tavallaan tuhonnut monia käyttömahdollisuuksia siitä joesta, niin siinä mielessä katsoisin että on hyvinkin tarpeellista palauttaa osa asioista hyvään kuntoon ja hyödynnettäväksi (Kalastusmatkailuyrittäjä 2).

Haastatteluissa kävi hyvin yksiselitteisesti ilmi, että niin sanottujen perusasioiden saattaminen kuntoon olisi tärkeysjärjestyksessä ensimmäinen kehittämistoimi – vesistö tulisi saada eläväksi, ja konkreettisin kehittämistoimi siihen olisi kalojen vaellusreittien tekeminen. Oulujoen vesistöalue koettiin haastateltavien mielestä valtaiseksi mahdollisuudeksi alueen laajuuden vuoksi. Kuvailtiin, miten vesistön luontaisen kalakannan elpymisen myötä paikalle tulisivat ihmiset, niin matkailijat, yrittäjät kuin sijoittajatkin, mutta tällä hetkellä vesistö on suljettu täysin vesivoimantuotantoon, mikä ei suo mahdollisuuksia yritystoiminnalle kaikessa potentiaalissaan. Haastateltavien mielestä luontainen vaelluskalakierto lisäisi Oulujoen vesistöalueen uskottavuutta matkailijoiden näkökulmasta. Esiin nousi Oulujoen historia merkittävänä tervareittinä ja lohijokena, jonka luontaista ja alkuperäistä kalakantaa tulisi tukea istutuksilla sitä muuntelematta.

Kyllähän siellä niinku tosi tärkeässä roolissa on se, että saataisiin siihen edes pienessä mittakaavassa toteutettua sitä luontaista vaelluskalakiertoa, jotta se on niin kuin uskottava kohde. Kun sinne tehdään niitä istutuksia, niin nehan pitäisi niinkun ehdottomasti tapahtua sen joen luontaisilla kalakannoilla, eikä niin, että me jokeen istutetaan vieraslajeja kuten kuhaa ja kirjolohta, jotka ei ole ikimailmassa kuuluneet siihen jokivesistöön. (Kalastusmatkailuyrittäjä 2.)

Haastatteluissa korostui, kuinka luonnonmukainen ympäristö toimii vetovoimatekijänä matkailijoille. Matkailija haluaa kokea aitoa ja alkuperäistä matkailukohteen luontoa ja ympäristöä, ja se on yleensä matkan motiivi. Keinotekoisien, istutetun kalakannan ei koettu lisäävän kohteen houkuttelevuutta matkailijoiden mielestä, ellei istutetulla kalalla ole poikkeavan merkittävää roolia esimerkiksi suuren kokonsa tai lajin erikoisuuden vuoksi.

Se, miksi joku on valmis maksamaan jotain, niin se on valmis maksamaan villistä luonnosta. Ei niistä istukkaista, niitä voi ostaa tuolta kaupan tiskiltä. (Kalastusmatkailuyrittäjä 1.)

Niin sanottuna nopeana kehittämistoimenpiteenä nähtiin Oulujoen vesistöalueen sivujokien kunnostaminen kalojen lisääntymisalueiksi. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että kalateiden tekeminen ja kunnostaminen ei ole kohtuuttomasti aikaa tai resursseja vaativa toimenpide – enemmänkin kyse on siitä, halutaanko niitä todella toteuttaa. Kalateiden toteutus ja niihin kokonaisuudessaan käytettävä aika, joka käsittäisi myös vaelluskalojen istutuksen ja palaamisen syklin, olisi kestoaltaan arviolta noin 5–6 vuotta.

Haastattelussa keskusteltiin matkailijoiden suosimista kalalajeista ja siitä, ovatko haastateltavat huomanneet eroja esimerkiksi kotimaisten ja ulkomaisten kalastusmatkailijoiden välillä tiettyjen kalalajien suosimisessa. Ulkomaisten kalastusmatkailijoiden päällimmäinen matkan syy on usein uuden kokeminen sen sijaan, että kysymys olisi jostain tietystä kalalajista. Varsinaiset kalastusmatkailijat, jotka tulevat kohteeseen pääsääntöisesti kalastaakseen, valikoivat kohteen enemmänkin alueen luontaisen kalakannan ja kookkaiden saaliskalojen perusteella. Ongelmaksi koettiin, että valtavista vesivarannoista huolimatta Suomen vesistöt ovat pitkälti yli- tai väärinkalastettuja, mikä näkyy kalojen pienessä koossa. Kalaa on saatavilla, mutta se on niin pienikokoista, ettei se herätä kiinnostusta esimerkiksi kansainvälisissä kalastusmatkailijoissa. Saaliskalan suurikokoisuus kiinnostaa ympäri maailmaa ja toimii vetovoimatekijänä kalastusmatkailullisesti.

Meillä on valtavat vesivarannot, mutta lähes kaikki vedet meillä on ylikalastettu tai väärin kalastettu niinkun pilalle, että meillä on pientä kalaa, mutta se ei vaan niinku kiinnosta ketään (Kalastusmatkailuyrittäjä 2).

Lisäksi hankaloittavana tekijänä koettiin se, että patoaltaisiin istutetun kuhan perään istutetaan harjuksen tai vaellussiian poikasia, jotka varsin usein päätyvät lopulta kuhan ravinnoksi eivätkä siten pääse kasvamaan ja saamaan elämän mahdollisuutta.

Meidän patoaltaat tekevät sellaista ongelmaa, että sinne on jopa nyt istutettu kuhaa jonka suurinta herkkua ovat sellaiset alle 12 cm lohikalat. Ja kun ajatellaan, että istutetaan kuhaa patoaltaaseen, ja sitten istutetaan perään harjuksen tai vaellussiian poikasta, niin se on niinku ruokaa niille, ne syö kaiken. (Kalastusmatkailuyrittäjä 1.)

Haastateltavien mielestä yksi hyvä ratkaisu olisi välikokopyynti, jossa kalansaaliille olisi ylä- ja alamitta. Tällä mahdollistettaisiin osaltaan isojen kalayksilöiden kasvaminen ja säilyminen, mikä vaikuttaisi vesistöjen houkuttelevuuteen.

Varsinaisesti kalalajeista ja niiden suosimisesta puhuttaessa haastateltavat kertoivat lohikaloista taimenen olevan monimuotoisuutensa vuoksi suosiossa. Lisäksi taimenen arvoa ympärivuotisena ruokakalana korostettiin.

Kaiken ydin on taimen. Kun ajatellaan taimenen elämänsykliä, niin se on oikeastaan ainoa lohikala, joka on monimuotoinen: se elää joessa, järvessä ja meressä ja se syö joka paikassa. Eli se on ympäri vuoden myös ravintona loistava. (Kalastusmatkailuyrittäjä 1.)

Kalalajeista esiin nousivat myös lohi, harjus ja vaellussiika. Ulkomailla esimerkiksi Itä-Euroopassa arvostetaan niin sanottua valkoista kalaa, kuten haukea, harjusta, ahventa ja siikaa. Matkailusta karkeasti arvioituna puolet on ruokailua, makuelämysten tuottamista, jolloin edellä mainitut kalalajit ruokakalana saavat lisäarvoa. Yhteenvetona todettiin, että mitä punalihakaisempi kala on, sitä enemmän se herättää kiinnostusta kalastajien keskuudessa.

6.3 Mahdollisuudet ja uhat

Kyselyyn vastanneista suurin osa koki, että Oulun kaupunki Euroopan kulttuuripääkaupunkina 2026 voi tuoda alueelle lisää matkailijavirtaa ja näkyvyyttä. Lisäksi koettiin, että se voi tuoda mahdollisuuden liiketoiminnan laajentamiselle ja että Oululla on hyvät mahdollisuudet tarjota mitä moninaisempia kulttuuripääkaupungille sopivia palveluita. Kulttuuripääkaupungin titteli herätti osassa vastaajista myös epäilyjä sen oikeasti suomien mahdollisuuksien suhteen. Vastaajien mielestä vesistömatkailupalveluiden onnistuneen toteutuksen tekijöitä ovat hyvät palvelut ja laajat verkostot, tarinat alueen historiasta, veden, alueen ja tuotteiden puhtaus ja aitous, vesistön elävyys kalakannan ja kalateiden avaamisen jälkeen, reitistöjen matkailupalveluvarustusten kunto ja karttojen saatavuus myös digitaalisena. Vastaajat kokivat uhkatekijöinä vesistön likaantumisen mahdollisuuden teollisuuden vuoksi, teollisuuden luomat negatiiviset mielikuvat alueesta asiakkaiden näkökulmasta, tuulivoiman ja sen lisääntymisen, vesivoimalat, lohien nousun estymisen ylemmäs, sekä sen, ettei luontaiseen kalakantaan (taimen, lohi) panosteta. Vesistömatkailupalveluiden menestyksensä toteuttamisen uhkatekijöiksi tunnistettiin liiketoiminnan kannattavuus, asiakkaiden laatumielikuvat alueesta matkailukohteena, vesistön pilaantuminen teollisuuden seurauksena, kalateiden toteutumattomuus ja kateus, joka saattaa estää yhdessä toimimisen.

Haastattelussa nostettiin esille yksityisten kalastajien harjoittama verkkokalastus, joka koettiin yhtenä isona uhkatekijänä vesistön kalakannoille. Se nähtiin vaikeasti hallittavana osa-alueena, jossa saaliskoot kasvavat suuriksi ja vaikuttavat kalakantojen kestävyYTEEN. Esimerkkinä haastateltavat käyttivät naapurimaan Ruotsin tilannetta, jossa verkkokalastusoikeus on poistettu yksityisiltä kalastajilta, mutta heille on jätetty kuitenkin lähes rajaton vapakalastusmahdollisuus.

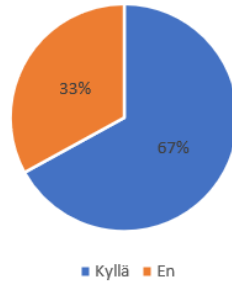
Haastatteluissa korostettiin veden laadun takaamista. Koettiin, että Oulujoen veden laatu on tällä hetkellä hyvä. Veden laadun kannalta uhkatekijöinä nähtiin muun muassa kaivostoiminta. Lisäksi haastateltavat kokivat, että ympäristö- ja kaivoslait ovat sinällään heikkoja suojaamaan ja turvaamaan veden laatua. Veden laadun turvaamisessa nähtiin kuitenkin myös positiivisia tekijöitä: esimerkiksi turvetuotannon väheneminen ja ojituksien kunnostaminen.

On hyviä asioita, joita on tulossa, eliikkä turvetuotannon vähentäminen ja veden laadun parantaminen, mutta meillä on Terrafamet, meillä on kaivostoimintaa yläpuolella, jotka aiheuttaa valtavia paineita ja nykyainsäädännöllä on selvä riskitekijä sille (Kalastusmatkailuyrittäjä 1).

6.4 Yritysyhteistyö

Kyselyyn vastaajista lähes kaikilla oli yritysyhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Yritysyhteistyön muodoiksi mainittiin majoitus- ja markkinointiyhteistyö, ohjelmapalveluyhteistyö, alihankinta, välinevuokraus sekä asiakkaiden välittäminen muun yrityksen palveluiden piiriin omien palveluresursien ollessa riittämättömät, tai mikäli asiakkaan pyytämää palvelua ei ole saatavilla omassa toiminnassa. Osalla vastaajista yhteistyö muiden yritysten kanssa oli jo vakiintunut toimintamalli, kun taas osalla ei ollut yhteistyön mahdollisuutta muiden paikallisten toimijoiden puuttuessa. Yritysyhteistyön mahdollisuuksiksi koettiin resurssien jakaminen markkinointi- ja myyntityössä sekä uusien tuotteiden kehittämisessä, palvelujen koordinointi, mahdollisuus lisätä palvelun tarjontaa ja asiakkaiden viipymää. Vastaajista suurin osa (n=10) oli kiinnostunut yritysryhmähankkeista, joissa usean mikroyrityksen toimintaa kehitetään asiantuntijaorganisaation johdolla (kuvio 4).

Oletko kiinnostunut yritysryhmähankkeista, joissa kehitetään usean mikroyrityksen toimintaa asiantuntijaorganisaation, kuten esimerkiksi Oulun ammattikorkeakoulun, johdolla?

KUVIO 4. Vastaajien kiinnostus yritysryhmähankkeita kohtaan (n=15)

Haastatteluissa kysyttiin haastateltavien kokemuksia ja mielipiteitä yritys yhteistyöstä saman tai muun alan toimijoiden kanssa. Yritys yhteistyötä pidettiin haastateltavien keskuudessa erittäin tärkeänä asiana oman toiminnan kannalta. Haastateltavat kertoivat, että yhteistyötä tehdään mahdollisimman laajasti, käsi kädessä muiden yrittäjien kanssa, kuitenkin jokainen omalla osaamisalallaan ammattilaisena toimien ja näitä palveluja yhdistäen. Haastateltavilla oli yhteistyökokemusta mm. muiden kalastusmatkailuyritysten ja majoitusliikkeiden kanssa, ja heidän toimintansa nojautui pitkälle yhteistyön muodostamiin palvelukokonaisuuksiin. Markkinointi yhteistyökumppaneiden kesken oli molemminpuolista.

Majoitusyrittäjä tarvitsee elämyksiä, jotta saa myytyä majoituksia. Elämysyrittäjä tarvitsee pääsääntöisesti majoituksen, että saa myytyä asiakkaalle pitempiä reissuja, muutenhan ne ei tule kuin käväisemään, kun pitää olla lähdössä johonkin. (Kalastusmatkailuyrittäjä 1.)

Haastateltavat nostivat esille yhteistyön merkityksen esimerkiksi kalastusmatkailijaa ajatellen. Kalastusmatkailija valikoi matkakohteensa yleensä omasta mielestään parhaimman kalastuspaikan kannalta katsottuna. Usein mukana matkustaa myös esimerkiksi kalastukseen keskittyvän matkailijan perhe, jolle on tärkeää löytää kohdepaikasta muuta aktiviteettia kalastuksen rinnalle majoitus- ja ruokapalveluiden lisäksi. Näin kalastusmatkailijat synnyttävät laajempaa palveluntarvetta kuin pelkästään kalastusohjelmalvelut. Matkailukalastajat ovat haastateltavien mukaan oma ryhmänsä, jotka kalastavat satunnaisesti muun matkailun ollessa pääasiassa. Luontomatkailussa tärkeää on ajatus siitä, että yksikkö tuo paljon rahaa sen sijasta, että olisi paljon ihmisiä ja vähän rahaa, sillä luontomatkailukohteissa asiakkaat haluavat pääsääntöisesti kokea rauhallisuutta, mikä on mahdollista vain rajatuilla asiakasryhmillä kerrallaan.

Haastateltavilta kysyttiin maakuntarajojen merkitystä yritys yhteistyön kannalta. Heidän kokemuksensa mukaan maakuntarajat eivät estä tai haittaa yritystoiminnan toteuttamista tai yhteistyötä.

Yritystoiminnalle maakuntarajat eivät lyö rajoitteita, koska lupapolitiikka kuten eivät kalatakaan tunne kuntarajoja tai mitään rajoja (Kalastusmatkailuyrittäjä 1).

Kuitenkin esimerkiksi rahoittajien ja viranomaisten puolelta maakuntarajat oli koettu haastaviksi. Haastateltavat kertoivat esimerkin siitä, kuinka maakuntarajat ovat olleet hankaloittava tekijä, kun yritystoiminnan kehittämiseen haettu rahoitus olisi käytetty välinehankintaan. Välineet olisivat liikuneet kahden kunnan väliä, jolloin rahoittajan puolelta ongelmaksi oli noussut myönnetyn rahoituksen käyttökohteen valvonta kahden kunnan alueella.

Meille tekijöille ne ei ole rajoja, mutta tuntuu, että rahoittajille ja viranomaisille ne aina silloin tällöin on rajoja jotka tuottaa sitten hankaluuksia meille tekijöille (Kalastusmatkailuyrittäjä 2).

Haastateltavat korostivat yleisesti yli rajojen menevää yhteistyötä ja sitä, että markkinoinnissa keskityttäisiin esimerkiksi Oulujoen sijasta laajaan vesistöalueeseen kokonaisuudessaan. Lisäksi he halusivat nostaa esiin Oulun mahdollisuuksia yritys yhteistyön kannalta: voi majoittua laadukkaassa hotellissa ja löytää hyvän kalastuspaikan aivan sen lähituntumasta. Oulujoen vesistöalue koettiin erittäin potentiaalisena matkailun investointikohteena, mikäli vesistö saataisiin kauttaaltaan eläväksi kalateiden tekemisellä ja luontaisten kalakantojen elpyessä.

6.5 Kalastusmatkailutuotteen paketointi ja talvikalastuksen tuotteistaminen

Haastateltavilta kalastusmatkailuyrittäjiltä kysyttiin kalastusmatkailutuotteen paketoimisesta. He kuvailivat, että kalastusmatkailutuotteen paketointiin kuuluu aina kiinteästi opastus, majoitus ja lupamyynnit tarvittaessa. Paketoinnissa on aina ensisijalla asiakkaan yksilölliset tarpeet. Tärkeä huomioarvoinen asia on esimerkiksi se, minkä tason kalastusharrastaja asiakas on.

Lähtökohta paketoinnissa pitää olla se, että me siirrytään katsomaan sitä tarvetta sieltä asiakkaan puolelta” (Kalastusmatkailuyrittäjä 2).

”Minkälainen asiakas on, minkälaiset tarpeet hänellä on? Onko hän intohimoinen kalastaja, onko saalis välttämätön vai se kalastuskokemus?” (Kalastusmatkailuyrittäjä 1.)

Haastateltavat kertoivat oman kokemuksensa mukaan suurimman asiakasryhmän olevan ne, jotka haluavat kokonaisen elämyksen palveluineen, majoituksineen ja ruokineen. 3–4 tuntia kalastamista on lyhyin aika, jota kannattaa haastateltavien kokemusten mukaan lähteä paketoimaan. Neljään tuntiin ehtii mahdollistaa asiakkaalle elämyskokemuksen ja se on myös yrittäjälle merkityksellistä järjestelyjen kannalta katsottuna.

Haastateltavat korostivat sitä, että vaikka Oulujoki itsessään on voimakkaasti rakennettu, on sen lähiympäristössä jokilaaksossa runsaasti luontokohteita ja luontoarvoja, joita kannattaisi huomioida kokonaistuotteissa. Matkailutuotetta suunniteltaessa olisi tärkeää pitää ohjailevana ajatuksena taustalla se, että meille tavanomainen ympäristö ei ole sitä muualta matkustaville. Vaikka itse olemme tottuneet esimerkiksi omaan elinympäristöömme tai päivittäisiin aktiviteetteihimme, ne voivat olla ulkopaikkakuntalaisen näkökulmasta hyvin mielenkiintoisia tai erikoisia ja siten kokemisen arvoisia.

Aina pitäisi muistaa, kun tehdään matkailutuotetta: meille tavallista, toiselle erikoista (Kalastusmatkailuyrittäjä 2).

Yksilöllisen palvelun mahdollistamiseksi on tärkeää huomioida eri asiakkaiden välisiä eroavaisuuksia. Haastateltavien kokemusten mukaan varsinkin ulkomaalaisissa kalastusmatkailijoissa on huomattavia eroja. Esimerkiksi saksalaiset kalastusmatkailijat haluavat käydä kalastamassa, käsitellä saaliin, mutta syödä ruoaksi jotain muuta kuin juuri saalistamansa kalan. Sveitsiläiset taas haluavat, että ruoka, jota syödään kalastusreissun päätteeksi, on nimenomaan heidän juuri pyytämänsä kalaa. Britanniasta tuleville kalastusmatkailijoille on tärkeintä se, ettei saaliskalaa koskaan tapeta, vaan se päästetään elävänä takaisin veteen. Nämä ovat haastateltavien mukaan todella tärkeitä asioita tiedostaa, jotta voi rakentaa yksilöllistä palvelua erilaisia asiakasryhmiä varten.

Haastattelussa kysyttiin talvikalastuksen tuotteistamisen mahdollisuuksista. Haastateltavat eivät itse olleet tuotteistaneet talvikalastamista palvelutarjontaansa. Talvikalastusmuodoista etenkin verkkokalastaminen oli heidän mielestään kannattamatonta tuotteistaa, sillä verkkokalastaminen mielletään yleisesti etenkin muualla maailmassa kestäättömäksi kalastusmuodoksi. Verkkokalastus ei tarjoa asiakkaan näkökulmasta elämystä, kun verkkoja nostettaessa kalat ovat vähintäänkin flegmaattisessa tilassa tai useimmiten jo kuolleita. Sen sijaan esimerkiksi rysäkalastus oli haastateltavien mielestä jopa tuotteistamisen arvoinen esimerkiksi niin, että sen suorittaisi ammattikalastaja.

Näkisin, että se pitäisi tuotteistaa sitä kautta, että se on nimenomaan se kaupallinen kalastaja, joka toteuttaa sitä omaa työtä ja me luodaan tuotepaketti, joka on näytösluontoinen (Kalastusmatkailuyrittäjä 2).

Rysää koettaessa kalat ovat eläviä, ja syntyy elämysluontoinen kokemus. Lisäksi rysäkalastus on kestävä kalastuksen muotoa, kun siitä otetaan vain tarvittava määrä saalista ja vapautetaan loput takaisin veteen.

Sitten jos me nostamme rysän, meillä on joskus ollut tuolla rysiä hyvinä talvina, samalla lailla se tulee sieltä alta, ja siellä on kaikki kalat eläviä. Niin wau, mikä efekti, kun kalat hyppelee elävinä! (Kalastusmatkailuyrittäjä 1.)

Haastateltavat kuvailivat, miten talvikalastamisen tuotteistamista hankaloittaa vallitseva ja etenevä ilmastonmuutos. Sen vuoksi vuosittainen jäätilanne on etenkin alkutalvesta epävarmaa, mikä vaikeuttaa talvikalastustuotteiden toteuttamista ja markkinointia. Lisäksi haastateltavat nostivat esiin sen, kuinka voimalaitostoiminta jokialueella heikentää jäätilannetta voimakkaasti tehden osaltaan talvikalastuksesta hankalaa. Jotta talvikalastamista voisi toteuttaa, tarvittaisiin sitoutunut taho, kuten esimerkiksi kunta, joka järjestäisi ja kunnossapitäisi reitit kalastuspaikoille läpi talven. Haastateltavat näkivät talvikalastuksen hyödyntämättömänä mahdollisuutena maalisi- ja huhtikuun ajan. Kevättalvella ei kuitenkaan ole tällä hetkellä kysyntää kalastusmatkailijoiden keskuudessa, koska sitä ei ole markkinoitu. Made koettiin potentiaalisena ja täysin käyttämättömänä kalalajina talvikalastusta suhteen. Haastateltavat olivat yleisesti sitä mieltä, että etenkin ulkomaalaisten kalastusmatkailijoiden keskuudessa talvikalastus Suomen olosuhteissa voisi olla hyvinkin kiinnostava mahdollisuus.

Talvikalastushan on sinällään ihan käsittämättömän kiinnostava asia, kun se markkinoidaan ulos, kun ei muualla tiedetä, että täällä kalastetaan talvellakin (Kalastusmatkailuyrittäjä 1).

6.6 Digitaalisuus ja tuotteiden helppo saatavuus

Haastatteluissa kysyttiin kalastusmatkailutuotteiden helpposta löydettävyydestä ja ostettavuudesta digitaalisuuden näkökulmasta. Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että onnistunut digitaalinen markkinointi takaa yrittäjän näkyvyyden asiakkaille.

Digitaalinen näkyvyys on aivan ehdoton jo. Jos et ole tuolla eri foorumeissa näkyvillä, niin ei sua oikein ole palveluntuottajana olemassa” (Kalastusmatkailuyrittäjä 2.) ”Oleennaista on, että sulla on digitaalinen markkinointi, ja aina vain parempi, jos se on myytävissä sulla suoraan, että se kontaktointi tapahtuu välittömästi (Kalastusmatkailuyrittäjä 1.)

Etenkin ulkomaisten asiakkaiden kannalta on tärkeää välittää heille palveluntarjoajan mainonnan perusteella varmuus siitä, että juuri tämän yrityksen tarjoaman tuotteen vuoksi kannattaa lähteä matkustamaan pidemmälle matkalle. Haastateltavat kertoivat omakohtaisten kokemustensa perusteella, että mitä yksinkertaisempi ja edullisempi tuote on kyseessä, sitä helpommin asiakas on valmis tekemään suoran ostopäätöksen verkkokaupassa. Sen sijaan, mikäli tuote on monipuolinen ja siten hintavampi, asiakas on harvoin valmis ostamaan sen suoraan verkkokaupasta. Tällöin asiakkaat ovat halunneet käydä tarkempaa puhelin- tai sähköpostikeskustelua tuotteen sisällöstä ennen ostopäätöksen tekemistä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Oulujoen vesistöalue on kokenut vuosikymmenten saatossa suuren muutoksen alkuperäisestä tilastaan. Vaikka vesistö on nykyään valjastettu laajasti vesivoimatuotantoon, se toimii silti monenlaisten luonto- ja kalastusmatkailuyritysten toimintaympäristönä. Vesistön eri alueet ovat muuttaneet koskiosuuksien patoamisen vuoksi, ja sillä on ollut laaja vaikutus jokiympäristöön ja alueellisiin vaelluskalakantoihin. Luonnonmukaisuus, alkuperäisyys ja kalakantojen aitous ovat luonto- ja kalastusmatkailun kannalta ratkaisevia tekijöitä, joilla vaikutetaan alueiden vetovoimaisuuteen matkailukohteina.

Opinnäytetyössä selvitettiin, millaisia ajatuksia luonto- ja kalastusmatkailuyrittäjillä on vesistöön liittyvien palveluidensa kehittämisestä, tarvittavista resursseista sekä koetuista mahdollisuuksista ja uhista. Kyselyn perusteella Oulujoen vesistöalueen luonto- ja kalastusmatkailuyrittäjillä on tahtotilaa palveluidensa kehittämiseksi tulevaisuudessa. Osalla yrittäjistä kehittämistoimet ovat pitkälle valmiiksi suunniteltuja, mutta vaativat käytännön toteuttamiseen resursseja eniten yritys- ja hankekutkien muodossa. Yrittäjät kokevat mahdollisuuksina Oulujoen historian, ympäristön puhtauden, palveluiden laajan tarjonnan ja kalatiet. Uhkina vesistölle ja palveluiden menestyksekkäälle toteuttamiselle nähdään vesistön kunto, teollisuuden vaikutukset siihen sekä kalakantojen tila.

Haastattelujen perusteella tärkeimmät kehittämistoimet Oulujoen vesistöalueella ovat kalateiden rakentaminen ja vaelluskalakierron palauttaminen Oulujokeen. Oulujoki entisenä tervareittinä ja mittavana lohiapajana on historiaa, mutta sen tarinaa ja alkuperäisyyttä tulee vaalia niin paljon kuin mahdollista. Luonto- ja kalastusmatkailijoita kiinnostavat kohteet ovat luonnonmukaisia ja aitoja. Kalastusmatkailu on vesistön äärellä tapahtuvan matkailun ydinasia, jonka ympärille rakentuu muun palveluverkoston tarve. Kalatiet ovat nimestään huolimatta koko elämänvirtoja, jotka tuovat alueelle elämän niin kalojen, muiden vedenalaisten ja vettä hyödyntävien eläinten, kuin lopulta niiden perässä tulevien ihmisten muodossa. Kalakantojen kestävyys on tärkeä näkökulma, johon tulee pyrkiä kalastamismuotoja harkiten ja välikokopyyntiä toteuttamalla.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada selville, onko luonto- ja kalastusmatkailuyrittäjillä halukkuutta kehittää omaa toimintaansa, millaisia mahdollisuuksia he kokevat siihen ja millaisena he näkevät Oulujoen vesistöalueen yritystensä toimintaympäristönä. Lisäksi tavoitteena oli saada haastateltavilta kalastusmatkailuyrittäjiltä esimerkkejä konkreettisista kehittämistoimenpiteistä Oulujoen vesistöalueella. Haastateltavat tarjosivat myös vertaisarviointinäkökulmaa, koska he toimivat kalastusmatkailuyrittäjinä muualla kuin Oulujoen vesistöalueella.

Kyselyn vastausprosentti jäi alhaiseksi. Kyselyn puolistrukturoitu rakenne mahdollisti kuitenkin sen, että vastaukset tuottivat sisältöä niiden vähäisyydestä huolimatta. Teemahaastatteluja oli tarkoitus toteuttaa useampi kuin kaksi kappaletta, mutta kaikkia haastateltaviksi pyydettyjä ei onnistuttu tavoittamaan ajoissa hankkeen aikatauluun nähden. Toteutuneet teemahaastattelut toivat kuitenkin runsaasti hyviä näkökulmia ja sisältöä opinnäytetyöhön.

Opinnäytetyön prosessin aikana opin paljon lisätietoa Oulujoen vesistöalueesta ja sen ympärille koostuneesta monimuotoisesta matkailutoiminnasta. Webropol-kyselytutkimuksen ja teemahaastattelujen toteuttaminen olivat minulle uusia kokemuksia, ja niiden tekemisestä jäi käteen paljon uutta ja hyvää oppia. Etenkin teemahaastattelujen tekeminen oli mielekästä, sillä oli kiinnostavaa kuulla kokemusasiantuntijoiden kalastusmatkailuun ja vesistöön liittyviä näkökulmia, mielipiteitä ja kertomuksia. Sain prosessin aikana myös kokemusta hanketyöskentelemisestä toimiessani ARVOVESI-hankkeen luontomatkailu ja virkistyskäyttö -alatyöryhmän mukana, hankeaikataulun mukaisesti opinnäytetyössäni edeten. Opinnäytetyön aihe oli ajankohtainen käynnissä olevan hankkeen ja siinä tuotettavan Oulujokivision vuoksi.

LÄHTEET

Jurvelin, Pekka 2022. Oulujoen vesistön erityispiirteitä. Oulujoen reitti ry. Hakupäivä 6.5.2022. <https://www oulujoenreitti.fi/vesisto.php>

Kallioniemi, Kirsi & Mattila, Mirka 2020. Luontomatkailun vetovoima on puhtaassa luonnossa ja hiljaisuudessa. Lab Open. Hakupäivä 6.5.2022. <https://www.labopen.fi/lab-pro/luontomatkailun-vetovoima-on-puhtaassa-luonnossa-ja-hiljaisuudessa/>

Laamanen, Mika & Myllylä, Markku 2004. Tuotteistettu kalastusmatkailu. Kalatalouden keskusliiton julkaisuja nro 153. Vammalan Kirjapaino Oy.

Oulujoen reitti ry 2022. Valokuva. Vesistöalue – vesivoimalaitokset. Hakupäivä 6.5.2022. <https://www oulujoenreitti.fi/voimalat.php>

Oulujokivisio 2022. Valokuva. Vesistötietoa Oulujoen vesistöalueelta. Hakupäivä 6.5.2022. <https://oulujokivisio.com/vesistotieto/>

Oulujokivisio 2022. Visiotyöskentely. Hakupäivä 6.5.2022. <https://oulujokivisio.com/visiotyoskentely/>

Oulun yliopisto 2022. Oulun yliopisto – kestävämpi, älykkäämpi, inhimillisempi. Hakupäivä 6.5.2022. <https://www oulu.fi/fi/yliopisto>

Saarivirta, Niilo 1954. Entinen Oulujoki. Helsinki: Kauppakirjapaino Oy.

Suomen luonnonsuojeluliitto 2022. Vapauta Oulujoki. Hakupäivä 6.5.2022. <https://www.sll.fi/vapauta-virrat/vapauta-oulujoki/?cn-reloaded=1>

Vaalan kunta 2020. Lumman lenkki. Oulujoen historiaa. Hakupäivä 6.5.2022. https://www.vaala.fi/wp-content/uploads/2020/01/Lumman_lenkki.pdf

Webropol-kyselyn saatekirje**Hyvä vastaaja**

Tämä saatekirje ja Webropol-kyselylomake on tarkoitettu teille vesistömatkailupalveluita tuottaville yrittäjille.

Kyselytutkimuksessa selvitetään Oulujokialueen vesistömatkailupalveluita tuottavien yritysten kehittämismyönteisyyttä ja -mahdollisuuksia. Kyselytutkimus on osa Oulun ammattikorkeakoulun agrologiopiskelijan opinnäytetyötä sekä osa ARVOVESI-hanketta, jossa luodaan Oulujoen vesistöalueen vesistövisio 2035. Vesistövision tarkoituksena on sovittaa yhteen vesienhoidon, vesivoiman, kalatalouden, alueiden käytön ja elinkeinoelämän tavoitteet Oulujoen vesistöalueella. Visio on pohja tuleville hankkeille ja kehittämistoimille.

Kyselyn tuloksia käytetään paitsi ARVOVESI-hankkeessa, myös tulevien luontomatkailun kehittämishankkeiden pohjana. Mielipiteenne ja näkökulmanne yrittäjinä ovat tärkeitä, jotta kehittämistoimenpiteet vastaavat yrittäjien tarpeita. Kyselyyn on mahdollista vastata 14.3.-28.3.2022 välisenä aikana.

Kyselytutkimus toteutetaan Webropol-kyselynä, johon vastataan internetissä siihen saadun linkin kautta. Kysely on luottamuksellinen ja vapaaehtoinen. Se toteutetaan anonymisti siten, ettei tuloksia voi yhdistää tiettyyn yritykseen tai henkilöön.

Kyselyn tietoihin on pääsy opinnäytetyön tekevällä opiskelijalla, eikä niitä luovuteta kolmansille osapuolille. Tiedot tallennetaan sähköiseen Webropol-järjestelmään. Tutkimuksen jälkeen tiedot hävitetään, eikä niitä käytetä muuhun tarkoitukseen.

Mikäli teillä on aiheeseen liittyviä lisäkysymyksiä, vastaan mielelläni.

Linkki kyselyyn:

Yrityksen taustatiedot

- Onko yrityksesi yksityis- vai perheyritys?
- Sukupuolesi
 - Mies
 - Nainen
 - Muu
 - En halua sanoa
- Mitkä ovat tärkeimmät yrityksesi tuottamat palvelut?
- Ketkä ovat tärkeimmät asiakkaasi?
- Mitä asiakas mielestäsi haluaa yrityksesi palveluilta eniten?
- Onko yrityksesi palveluntarjonta ympärivuotista?
- Mitä markkinointikanavia käytät?
- Onko palvelusi digitaalisesti helposti löydettävissä ja ostettavissa?

Vesistömatkailupalveluiden kehittäminen

- Oletko suunnitellut vesistömatkailuun liittyvän yritystoimintasi kehittämistä tulevaisuudessa?
- Mistä syystä haluat kehittää yrityksesi toimintaa?
 - asiakkaiden lisääminen
 - haluan palvella asiakkaita paremmin
 - muu, mikä?
- Millaisia kehittämistoimenpiteitä olet suunnitellut yrityksesi vesistömatkailupalveluita koskien?
- Millaista tukea tai millaisia resursseja tarvitsisit, jotta yrityksesi vesistömatkailupalveluiden kehittäminen olisi mahdollista?
 - yritystuet, hanketuet

- liiketoiminnan ohjaus
 - koulutus
 - muu, mikä?
- Oletko aiemmin ollut mukana muussa matkailupalveluiden kehittämishankkeessa?
 - Jos olet ollut aiemmin mukana muussa kehittämishankkeessa, mikä kyseinen hanke oli?
 - Jos olet ollut aiemmin mukana muussa kehittämishankkeessa, koitko sen hyödylliseksi?
 - [Luota](#)-hankkeessa kehitetään turvallisia palvelukokonaisuuksia luontoperustaisille yrityksille huomioimalla palvelun turvallisuuskokemuksen merkitys ja tarkoituksenmukainen viestintä. Millaista tukea tai koulutusta tarvitsisit, jotta tarjoamiesi palveluiden turvallisuuskokemus vahvistuisi?

Yritysyhteistyö

- Millaista yritysyhteistyötä teet muiden paikallisten toimijoiden kanssa?
- Millaisia mahdollisuuksia näet yritysyhteistyössä muiden paikallisten toimijoiden kanssa?
- Oletko kiinnostunut yritysryhmähankkeista, joissa kehitetään usean mikroyrityksen toimintaa asi-
antuntijaorganisaation, kuten esimerkiksi Oulun ammattikorkeakoulun, johdolla?

Mahdollisuudet ja uhat

- Millaisia mahdollisuuksia näet matkailupalvelujen kannalta siinä, että Oulu on Euroopan kulttuuri-
pääkaupunki 2026?
- Millaiset tekijät mielestäsi ovat avainasemassa vesistöön liittyvien matkailupalveluiden onnistu-
neelle toteuttamiselle?
- Millaisia uhkatekijöitä näet Oulujokialueen vesistön tulevaisuuteen liittyen?
- Mitä uhkatekijöitä näet vesistömatkailupalveluiden menestyksekkäälle toteuttamiselle?

Lopuksi

- Sana on vapaa! Millaisia asioita haluaisit vielä tuoda esille, mitä kyselyssä ei ilmennyt?

*Suuret kiitokset vastauksestasi! Toimimme palveluyrittäjien parhaaksi ja pyrimme kehittämään Oulujoki-
alueen toimintaympäristöä yrittäjien tarpeita paremmin vastaavaksi.*

- Vesistömatkailupalveluiden kehittäminen Oulujoen alueella
 - Tarvitaanko näiden palveluiden kehittämistä, omakohtaiset kokemukset, millaisia kehittämistoimenpiteitä tarvittaisiin

- Vesistömatkailupalveluiden onnistunut toteutus ja uhkatekijät
 - Mitkä tekijät ovat vesistömatkailupalveluiden onnistuneen toteutuksen taustalla?
Mitkä ovat vastaavasti uhkatekijöitä vesistömatkailupalveluiden toteuttamiselle?

- Toimet, että vesistöalueen eri osat olisivat houkuttelevia kalastuskohteita
 - Millaisia toimenpiteitä Oulujoen vesistöalueen eri osissa tulisi tehdä, jotta ne houkuttelisivat kalastusmatkailijoita

- Matkailijoiden suosimat kalalajit (kotimaiset, ulkomaiset matkailijat)
 - Mitkä kalalajit houkuttelevat kalastusmatkailijoita, onko eroja kotimaisten ja ulkomaisten matkailijoiden välillä

- Kalastusmatkailutuotteen paketointi
 - Miten tapahtuu, mitä sisältyy

- Toiminnan ympärivuotisuus;
 - pilkkimisen tai talviverkkokalastuksen tuotteistaminen

- Tuotteiden helppo saatavuus
 - Digitaalisuus, kalastusmatkailutuotteiden helppo löydettävyys ja ostettavuus

- Yritysyhteistyö
 - kokemukset, mielipiteet, majoitus- ja ruokapalvelut kalastusmatkailijoille, maakuntarajat